Evaluatie Duurzaamheidsagenda 2016 – 2018

Inhoud

1 Inleiding....3
2 Duurzaamheidsagenda in perspectief....5
3 Stand van zaken ambities en doelen....6
3.1 Energie en duurzaam bouwen....6
3.1.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten....6
3.1.2 Behaalde resultaten....7
3.1.3 Langs de meetlat van de agenda – conclusies....8
3.1.4 Aanbevelingen....8
3.2 Made in Leusden – lokale en circulaire economie....8
3.2.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten....9
3.2.2 Behaalde resultaten....9
3.2.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies....10
3.2.4 Aanbevelingen....10
3.3 Biodiversiteit en duurzame leefstijl....10
3.3.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten....11
3.3.2 Behaalde resultaten....11
3.3.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies....12
3.3.4 Aanbevelingen....12
3.4 Ondersteuning van duurzame initiatieven uit de samenleving....12
3.4.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten....12
3.4.2 Behaalde resultaten....13
3.4.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies....13
3.4.4 Aanbevelingen....13
4 Communicatie en organisatie....14
4.1` Communicatie....14
4.2 Rollen en verwachtingen....15
4.3 De agenda als beleidsinstrument t.o.v. andere instrumenten....16
4.4 Verdeling van middelen....16
5 Aandachtspunten voor de toekomst....17

Bijlagen:

1 Stand van zaken activiteiten Duurzaamheidsagenda

1 Inleiding

Aanleiding

De Duurzaamheidsagenda vindt zijn oorsprong in het Coalitieakkoord 2014-2018. De opdracht was om een agenda op te stellen, *samen met de samenleving*, met als doel: versnellen van duurzame ontwikkeling. De agenda moest zowel de (voorgenomen) inspanningen van de gemeente, als van bedrijven, organisaties en inwoners op het gebied van duurzaamheid zichtbaar maken en af stemmen. Dit leverde een dynamische Duurzaamheidsagenda 2016-2030 op, waarin de gezamenlijke ambities van de samenleving en gemeente op het gebied van duurzaamheid werden verwoord. Deze ambities zijn op 6 juli 2016 door de gemeenteraad bekrachtigd (269838).

In de duurzaamheidsagenda is duurzaamheid *integraal* bezien: van energie en duurzaam bouwen, tot voedsel, mobiliteit en biodiversiteit; van afval tot duurzame leefstijl en eigen initiatieven van bewoners en bedrijven. Het sociaal domein is buiten beschouwing gezien de ontwikkelingen op dit beleidsterrein en de decentralisaties van de afgelopen jaren. Er zijn wel raakvlakken bijvoorbeeld met Maatschappelijk Verantwoord Inkopen.

Duurzaamheidsagenda is dynamisch

In het raadsvoorstel is aangegeven dat de agenda dynamisch en levend van karakter is. De wereld van duurzaamheid is zo in ontwikkeling dat je feitelijk ieder jaar vinger aan de pols nodig hebt, om te bepalen of je nog de juiste dingen doet. Daarnaast is ondertussen is een nieuw College Uitvoeringsprogramma van kracht geworden.
Een impuls is nodig om ervoor te zorgen dat mensen van de agenda horen en het idee hebben dat er wat gebeurt. Daarmee houd je de agenda levend. In het raadsvoorstel is afgesproken dat er iedere 2 jaar, voor het eerst eind 2018, een evaluatie en actualisatie moet komen, mét de samenleving. Dat moment is nu.

Doel evaluatie

De evaluatie geeft antwoord op de volgende vragen:

- Welke *resultaten* zijn nu toe zijn behaald door de uitvoering van de Duurzaamheidsagenda op de verschillende thema's;
- Is het gevoerde *beleid succesvol* geweest en/of geeft het aanleiding tot bijsturing van de ambities of de aanpak uit de Duurzaamheidsagenda;
- Is de Duurzaamheidsagenda, als instrument naast bestaande plannen, *van meerwaarde*.

Op basis van de evaluatie kan door het college een besluit worden genomen over al dan niet geheel of gedeeltelijk herijken of zelfs afscheid nemen van de agenda.

Aanpak evaluatie

Om antwoord te krijgen op de bovenstaande onderzoeksvragen is de volgende aanpak gehanteerd:

- De gemeente heeft een notitie met de stand van zaken per thema gemaakt, voor zover de gegevens bij hen bekend zijn.

- GreenWish heeft 14 interviews gehouden met interne en externe stakeholders. In bijlage 1 staan de namen van de geïnterviewde organisaties en personen; hieronder de organisaties.
- Bibliotheek Eemland
- De Groene Belevenis
- Energiecoöperatie-COOL
- Fair-Trade-werkgroep
- Gemeente Leusden (diverse afdelingen)
- KCL
- Operatie Steenbreek
- U15
- Vallei-Horstee
- Vlindertuin
- Voila
- Z-Point
- Zon-op-de-Korf

Daarnaast zijn twee gesprekken georganiseerd, waarin de stand van zaken en de resultaten van de interviews zijn gedeeld en getoetst:
- Met de betrokken medewerkers van de gemeente;
- Met alle stakeholders.

De geaccordeerde gespreksverslagen, uitkomsten van de bijeenkomsten en de stand van zaken notitie vormen de basis van de evaluatie.

2 Duurzaamheidsagenda in perspectief

Duurzaamheidsagenda: ambities, activiteiten en verdeling van middelen

De Duurzaamheidsagenda is in 2016 opgesteld in een interactief proces met zoveel mogelijk stakeholders. Naast een gespreksronde zijn enkele bijeenkomsten geweest, waarin de voorgenomen activiteiten in samenhang zijn bekeken en geprioriteerd. Dit was de basis voor de agenda.

De agenda bestaat uit drie delen: ambities, activiteiten en verdeling van middelen. Het ging dus nadrukkelijk niet alleen om ambities en activiteiten van de gemeente, maar ook van stakeholders in de gemeente. De ambities en activiteiten waarbij de stakeholders gezamenlijk de meeste urgentie en energie werden gevoeld, kregen een plek op de Duurzaamheidsagenda.

De ambities en de activiteiten in de agenda zijn geclusterd in 4 prioritaire groepen:

1 Energie en duurzaam bouwen;
2 Made in Leusden – lokale en circulaire economie;
3 Biodiversiteit en duurzame leefstijl;
4 Ondersteuning van duurzame initiatieven uit de samenleving.

Dynamische Duurzaamheidsagenda en andere instrumenten

De Duurzaamheidsagenda is in 2016 bekrachtigd door de raad en daarmee een opdracht van de raad aan het College, voor zover die de gemeentelijke organisatie betreffen (uitvoeren van gemeentelijke acties en faciliteren van die van anderen). Naast de Duurzaamheidsagenda zijn andere gemeentelijke beleidsinstrumenten gemaakt, die “overlappen” met de ambities van de Duurzaamheidsagenda, zoals het Coalitie Uitvoeringsprogramma 2018-2022 (CUP) het Landschap Ontwikkelingsplan (LOP) en de Omgevingsvisies.

Het feit dat er verschillende beleidsinstrumenten zijn op het gebied van duurzaamheid, maakt de Dynamische Duurzaamheidsagenda niet als vanzelfsprekend overbodig. Vrijwel alle geïnterviewden zijn het er over eens dat de Dynamische Duurzaamheidsagenda een functie heeft, namelijk:

- De agenda geeft kader aan duurzaamheidsactiviteiten van alle stakeholders. Hoewel men niet echt eigenaarschap voelde voor de realisatie van de gehele agenda voelde het wel als ‘legitimatie’ van gedane acties. Men voelde verantwoordelijkheid voor activiteiten waar men als ‘trekker’ voor stond.
- De agenda is gemaakt in samenspraak met de stakeholders zelf. De Duurzaamheidsagenda staat daardoor dichterbij de samenleving dan bijvoorbeeld het CUP of andere (gemeentelijke) instrumenten.
- De agenda bekijkt de ambities en activiteiten op het gebied van duurzaamheid in samenhang. De overige instrumenten zijn (uitgezonderd CUP en de omgevingsvisies) sectoraal. Veel stakeholders hebben het gewaardeerd om kennis te nemen van elkaars voornemens en activiteiten. Ook het moment van prioriteren werd als zinnig ervaren. Dit klinkt door in de agenda.
- Iemand zei: “*Je hebt gewoon een Duurzaamheidsagenda nodig in deze tijd*”. Het is een stok achter de deur en geeft een gevoel van solidariteit: ‘Wij werken samen aan duurzame ontwikkeling in Leusden’.

3 Stand van zaken ambities en doelen

Hieronder leest u over de vier prioritaire groepen steeds het volgende:

- Ambities uit de Duurzaamheidsagenda 2016-2030
- Waar staan we in 2018?
    - Welke plannen of andere instrumenten zijn gemaakt of samenwerkingen zijn ontstaan. Hoe verhoudt de Duurzaamheidsagenda zich tot andere beleidsinstrumenten?
    - Welke resultaten zijn behaald (in de zin van besparing etc.)?
- Hoe verhoudt dat zich tot de ambities van de Duurzaamheidsagenda?

In dit hoofdstuk worden de hoofdpunten benoemd. Voor een zo uitgebreid mogelijk overzicht van activiteiten – welke goed gingen en welke achterbleven - verwijzen we naar het schema in bijlage 2.

3.1 Energie en duurzaam bouwen

Ambities uit de Dynamische Duurzaamheidsagenda 2016-2030

In 2040 is Leusden energie-neutraal, maar liever sneller
- In 2020 is 20% van de lokale energievraag lokaal opgewekt
- Leusden bouwt energie-neutraal en circulair
- Bestaande bouw heeft in 2020 gemiddeld label B
- In 2030 is 25% van de bestaande woningen NOM-gerenoveerd

In 2024 is asbest in daken verwijderd en waar mogelijk zonnepanelen erop

3.1.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten

Om invulling te geven aan de ambitie van energieneutraal in 2040 uit de Duurzaamheidsagenda is in 2017 een Energieakkoord 2.0 opgesteld met partijen uit de samenleving. Het Energieakkoord bestaat uit een algemeen deel en deelakkoorden voor particulieren, agrarische bedrijven en overige bedrijven. In het College Uitvoeringsprogramma (CUP), opdracht 4.1 Transitieagenda energie, wordt een uitwerking gegeven aan het Energieakkoord 2.0 en benodigde middelen toegekend. In het Energieakkoord 2.0 zijn de volgende tussendoelen opgenomen.

Tussendoelen uit het Energieakkoord 2.0 voor 2020

1. 84 TJ lokaal duurzaam opgewekt (komt overeen met 47 ha zonneweide of 4 windmolens van 3 MW[1])
2. 14% reductie fossiele energie door besparing en duurzame opwek t.o.v. 2016
3. 2% van de woningen is Nul-op-de-Meter
4. Alle nieuwbouw wordt aardgasloos opgeleverd
5. Er is met tenminste 2 woningen per wijk ervaring opgedaan met Nul-op-de-Meter renovatie

Het Energieakkoord heeft een flinke impuls gegeven aan het behalen van de energieambities. Dit heeft geleid tot de volgende resultaten.

[1] In werkelijkheid zal dit natuurlijk voor een belangrijk deel gerealiseerd worden op andere wijze dan zonneweides en windmolens, zoals op daken van woningen en bedrijfsgebouwen.

3.1.2 Behaalde resultaten

Lokale energieopwekking
De eerste Energiecoöperatie is gestart met Zonnedak De Korf. Er zijn 280 panelen geplaatst. Een tweede Energiecoöperatie, ValleiZon - Nieuw Wilgenburg, heeft als doel het plaatsen van 350 panelen op een stal.
Het energieloket IkWilWatt en Energiegroep COOL en De Groene Belevenis hebben Leusdenaren verleid tot het aanbrengen van een aanzienlijk aantal zonnepanelen, maar ook isolatiemaatregelen en andere energiemaatregelen. Exacte getallen zijn nog niet berekend.

NOM-renovaties
In Leusden is een aantal woningen NOM-gerenoveerd, waaronder een aantal voorbeeldwoningen. De gemeente staat gezamenlijk met de provincie garant om de NOM-renovatie van de woningen in de Hamershof mogelijk te maken. Inmiddels is gestart met de NOM-renovatie van 97 appartementen in de Hamershof. Daarnaast is bij het rijk een bijdrage gevraagd voor de onrendabele top van de NOM-renovatie van de Eurowoningen. Helaas is deze bijdrage niet toegekend en wordt gekeken hoe de NOM-renovaties gerealiseerd kunnen worden.

Bedrijven en energie
Naar aanleiding van de Duurzaamheidsagenda heeft de RUD in 2016 en 2017 bij tientallen Leusdense bedrijven energiecontroles uitgevoerd in het kader van de verplichting 'Terugverdiend in 5 jaar[2]'. De indruk bestaat dat dit niet heeft geleid tot veel nieuwe energiemaatregelen, maar het zicht ontbreekt ook enigszins op de duurzaamheidsinspanningen van de bedrijven. Per 1 juli 2019 zal het Activiteitenbesluit worden gewijzigd. In artikel 2.15 komt een verplichting voor het bedrijfsleven om te melden *hoe* aan de energiebesparingseis is voldaan. Ook zijn energiecontroles uitgevoerd bij een aantal sportaccommodaties en gemeentelijke gebouwen. Ook alle scholen die vallen onder de koepel Voila, zijn aangepakt of ingepland. De scholen Atlas en Atria behoren tot landelijke voorbeelden.
Er is een flyer gemaakt die bedrijven attendeert op duurzaamheidsmaatregelen. Deze worden door de accountmanagers bedrijven van de gemeente en de RUD Utrecht verspreid. In januari 2019 is een nieuwe bedrijfsvereniging opgericht Leusden Noord, die zich onder meer gaat richten op bereikbaarheid/mobiliteit, duurzaamheid & energie, aantrekkelijkheid van de locatie, parkeren, etc.

Energie en asbest in het buitengebied
Er is een project gestart waarin 60 tot 70 agrariërs individueel benaderd worden over verduurzaming van hun bedrijf (asbestsanering, nulmeting, energie maatregelen (besparen/opwekken). Gezocht wordt naar maatwerk, maar ook schaalvoordeel bij het gezamenlijk inkopen van zonnepanelen, etc. Deze actie vloeit voort uit het deelakkoord agrarische bedrijven als onderdeel van het Energieakkoord.
Nog 10,8 % van het totale dakoppervlak wordt 'verdacht' van asbest. De overheid (niet alleen de gemeente) heeft momenteel geen financiële regeling om de eigenaren tegemoet te komen. Een regeling is enige tijd van kracht geweest, maar weer gestopt.

Concrete energie besparingscijfers ontbreken
Als het gaat om concrete cijfers over CO2-uitstoot en de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie en energie labels van huizen in Leusden, zijn we vooral afhankelijk van landelijke en

[2] In het Activiteitenbesluit van de Wet Milieubeheer is opgenomen dat bedrijven verplicht zijn energiemaatregelen te treffen als die zijn terugverdiend in 5 jaar. Deze verplichting geldt voor bedrijven die meer dan 50.000 kWh of 25.000 m^3 aardgas gebruiken.

provinciale monitoring gegevens, zoals die uit de landelijke Klimaatmonitor en de Staat van Utrecht. Deze lopen altijd een aantal jaar achter. Er zijn nog geen concretere gegevens dan die uit 2016. We weten nog niet op basis van cijfers of er sprake is van minder CO2-uitstoot na 2016 en hoeveel energie in Leusden is opgewekt uit hernieuwbare bron. In de bijlage staan de gegevens (vn. tot 2016) die we wél weten.

3.1.3 Langs de meetlat van de agenda – conclusies

Er is hard getrokken aan de energietransitie, op alle onderdelen.
De energieambitie Energieneutraal in 2040 is herbevestigd en nader uitgewerkt in het CUP v.w.b. de tussentijdse doelen en activiteiten.
Er is op diverse manieren geïnvesteerd in de ambities Nul op de Meter en energieprestaties van bestaande en nieuwe bouw.
Het zicht ontbreekt op de duurzaamheidsinspanningen van bedrijven. De indruk bestaat dat duurzaamheid niet leeft.
De ambities omtrent asbest vragen om een impuls. De ambitie (asbest uit daken) uit het deelakkoord agrariërs is bijgesteld op *eind* 2024.
Er is een impuls gegeven aan de verduurzaming van scholen, sportaccommodaties en gemeentelijke gebouwen.

3.1.4 Aanbevelingen

- Verwijs v.w.b. de uitwerking van de energieambitie energieneutraal in 2040 in een herijkte Duurzaamheidsagenda naar de tussendoelen van het CUP.
- Voortzetten van het energieloket en communicatie over energiemaatregelen richting inwoners, agrariërs en andere bedrijven, ten behoeve van de duurzaam bouwen ambities.
- Onderzoeken van een stimuleringsregeling asbestsanering of Plattelandsfonds.
- Aanvullende actie is gewenst richting bedrijven conform het deelakkoord bedrijven van het Energieakkoord 2.0.
- Overweeg aanvullende instrumenten met bedrijven, zoals een GreenDeal mobiliteit.
- Meer zichtbaarheid voor de scholen Atria en Atlas als landelijke duurzame voorbeelden.
- Investeren in het verleiden van inwoners om te gaan isoleren/opwekken. Praktisch handelingsperspectief bieden.

3.2 Made in Leusden – lokale en circulaire economie

Made in Leusden staat symbool voor lokale (voedsel) productie, korte lijnen tussen productie en consumptie. Het gaat ook over het benutten van reststromen. Hier valt ook leegstand onder. Belangrijk instrument is duurzaam inkopen.

Ambities uit de Dynamische Duurzaamheidsagenda 2016-2030

- Onder het beeldmerk 'Made in Leusden' is zichtbaar wat er in Leusden geproduceerd wordt en op welke manier. Leusden 'maakt' bewust en transparant, met aandacht voor het sluiten van kringlopen (circulair). Er is zicht op initiatieven gericht op biobased economy.
- De gemeente koopt bewust waar mogelijk: lokaal, duurzaam en sociaal.
- Voedsel is een verbindend thema. 20% van de lokale voedselvraag, wordt lokaal geproduceerd en lokaal verkocht in 2030.
- Scholen in Leusden zijn vanaf 2017 afvalloos v.w.b. restafval.
- Inwoners produceren in 2030 maximaal 25 kg afval per persoon per jaar.
- De kringlopen worden zoveel mogelijk gesloten (afval is grondstof)

3.2.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten

In het CUP komen bovenstaande ambities niet letterlijk terug, maar op hoger abstractieniveau. Relevant is opdracht 9 Economie. Hier staat: 'vooral versterken groene economie (9.4), energiebesparing, duurzame mobiliteit en verduurzamen bedrijventerrein De Horst (9.2), verduurzamen Hamershof 9.4.
Ook in de Omgevingsvisies stedelijk en landelijk gebied is opgenomen 'meer lokale en duurzame economie'.
In het CUP opdracht 4.3 en in het Grondstoffenplan is dezelfde ambitie gehanteerd als uit de Duurzaamheidsagenda: 'maximaal 25 kg per persoon in 2030'.
O-gen heeft een Leader aanvraag toegekend gekregen inzake voedsel.

3.2.2 Behaalde resultaten

Huishoudelijk afval
Met de invoering van het Nieuwe Inzamelen per 2017 is invulling gegeven aan de ambitie om de hoeveelheid restafval in Leusden terug te brengen. De hoeveelheid restafval per inwoner daalt sterk. Het was 142 kg per inwoner in 2016 en in 2017 was het 106 kg per inwoner. De in het Grondstoffenplan vastgestelde doelstelling voor 2020, namelijk niet meer dan 75 kg restafval per inwoner per jaar, is in 2018 al gehaald. Het veranderend beleid heeft direct invloed op de inspanning van partners als KCL.
Alle scholen namen deel aan het project afvalvrije scholen.

Circulaire economie
De maak-bedrijven in Leusden zijn geïnventariseerd en dat blijken er weinig te zijn. Het idee van het omzetten van reststromen in nieuwe producten Made in Leusden, moet worden bijgesteld.
Het oude gemeentehuis is zo veel mogelijk duurzaam ontmanteld. De fundering is blijven liggen.
Voor meubilair dat overbleef, is bestemming gevonden bij diverse partijen uit de samenleving.
Er zijn verschillende up-cycle ateliers georganiseerd. Een pop-up store met 2e hands goederen is gerealiseerd in de Hamershof door het KCL. KCL heeft een plek op de milieustraat en meer positie in het scheiden van materiaal.

Duurzaam inkopen
De gemeente Leusden is een Fair Trade gemeente en ondersteunt de Fair Trade werkgroep om inwoners en organisaties bewust te maken van hun inkopen.
Bij inkopen en aanbestedingen volgt de gemeente de landelijke criteria voor duurzaam en maatschappelijk verantwoord inkopen. Bij gelijke geschiktheid hebben lokale / regionale partijen de voorkeur. Ook enkele grote bedrijven gaven aan te kiezen voor duurzame catering.

Voedsel
Er is gewerkt aan een voedselverkenning, een lokaal en regionaal voedselnetwerk en een streekmarkt. Er is 2 maal gepoogd om een streekmarktdag in de Biezenkamp te organiseren, maar er waren te weinig definitieve aanmeldingen. De behoefte voor een streekmarkt lijkt vooral te komen vanuit de consumenten, maar minder vanuit producenten.

3.2.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies

Het afval-inzamelbeleid ligt op schema en vraagt niet per sé om aanvullende impulsen.
Duurzaam, sociaal en fair trade inkopen heeft de aandacht van de gemeentelijke organisatie. Dit onderwerp is bij het bedrijfsleven nog niet onder de loep genomen.
Uit de verkenning blijkt dat de ambitie om 20 % van de lokale voedselvraag, lokaal produceren, te ambitieus is geformuleerd. Wel 'leeft' het onderwerp voedsel en is er behoefte aan het vergroten van voedselbewustzijn (lokaal en duurzaam) en zelfvoorzienendheid.
Alle scholen namen deel aan het project afvalvrije scholen.

3.2.4 Aanbevelingen

- Ambities rond afvalinzameling zijn geregeld in het CUP en behoeven geen extra impuls vanuit de Duurzaamheidsagenda.
- Ambities rond duurzaam en sociaal inkopen vragen om een impuls. Het gaat dan niet alleen om duurzaam inkopen en aanbesteden bij gemeente, maar ook het verleiden van het bedrijven bij inkoop.
- Circulaire economie vraagt om plek op de agenda, om meer gestructureerde aandacht en samenhangend verhaal. Zoek hierbij regionale samenwerking.
- Stimuleer en faciliteer maatschappelijke initiatieven op het gebied van circulaire economie.
- Zoek als gemeente gelijkwaardige samenwerking met partners in de samenleving bij beleid, uitvoering en communicatie omtrent het afvalbeleid.
- Er is behoefte aan een ambitie rondom zelfvoorzienendheid en voedselbewustzijn.
- Onderzoek de ambitie omtrent (waar mogelijk) circulair bouwen.

3.3 Biodiversiteit en duurzame leefstijl

Ambities uit de Dynamische Duurzaamheidsagenda 2016-2030

- De biodiversiteit neemt toe tussen 2016 en 2030 en Leusden is toegerust op de klimaatverandering (in de zin van waterberging in het verstedelijkte gebied).
- De ecologische voetprint is verkleind, mensen weten hoe dat kan.
- Vervoer vindt plaats met zo min mogelijk uitstoot van schadelijke stoffen

3.3.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten

De onderwerpen groen en biodiversiteit komen in verschillende beleidsinstrumenten terug:

- Landschapsontwikkelingsplan (LOP): stimuleren nieuwe natuur, natuurversterking in het buitengebied.
- Omgevingsvisies stedelijk en landelijk gebied: Vergroten ecologische kwaliteit en 'natuur-intrinsiek' ontwikkelen.
- Groenbeleidsplan: Groenstructuur behouden/ versterken, biodiversiteit en groenbeleving, uitgaande van Samenleving voorop.
- CUP opdracht 8.1 en 8.2 Onderhoud buitenruimte en ecologisch beheer. Verhogen groen en biodiversiteit komt hierin niet expliciet terug.
- Mobiliteit: CUP opdracht 4.2 en 10. Duurzame mobiliteit en Openbaar vervoer, verbeteren fietsverbindingen en doorstroming verkeer.

Omgevingsvisie: In 2040 volledig ingespeeld op klimaatverandering. Watersysteem klimaatbestendig en als ruimtelijke drager. Klimaatbestendig bouwen en inrichten. En (auto) bereikbaarheid behouden, meer focus op fiets, sneller naar station.

3.3.2 Behaalde resultaten

Groen en biodiversiteit
Groen leeft in Leusden. Leusdenaren zijn trots op hun groen. De afgelopen periode is onder meer het volgende gedaan:

- Klimaatbestendigheid is met name vertaald naar regenwaterafkoppeling (vrij technische insteek)
- Particulier groen verbetering: Tuinen competitie, verbetering vlindertuin en particuliere activiteiten in het kader van Operatie Steenbreek. Voedselbos is in aanleg. Verschillende communicatie acties in dit kader door partners in de samenleving

De volgende nieuwe natuur is gecreëerd in Leusden):

- Omzetting landbouwgrond naar natuur in het kader van het convenant Den Treek-Henschoten en in het kader van het convenant De Boom;
- Modderbeekzone van 40 meter breed over meer dan 5 km. Door waterschap en provincie.
- Versterking natuur- en landschapswaarden in het Centraal Buitengebied door landgoederen.

- Uitbreiding Heerlijkheid Stoutenburg door Stichting Utrechts Landschap.
- Natuurontwikkeling bij Barneveldse beek door Waterschap.
- Habitat te creëren door kasten voor vleermuizen en gierzwaluwen te plaatsen.

Er worden nieuwe kansen gezien, vooral in de stedelijke omgeving (winkelcentra) en enkele 'stenige' wijken.

Mobiliteit

- Verduurzaming mobiliteit is nog niet heel zichtbaar gemaakt. Wel is een Fietsplan 2018 en wordt een Mobiliteitsplan in 2019 opgesteld.
- In het kader van Elektrisch rijden is een beleid openbare laadpalen vastgesteld. Op de gemeentelijke website is een kaart met potentiele locaties voor laadpalen voor Elektrisch

rijden in de bestaande kernen. Van de 68 bekende potentiële locaties zijn inmiddels 19 laadpaalpunten gerealiseerd.

3.3.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies

Ondanks deze activiteiten en de dekking van ambities in Omgevingsvisies, LOP en Groenbeleidsplan, vinden partijen uit de samenleving dat de Duurzaamheidsagenda groen en biodiversiteit meer kader en impuls mag meegeven. Het is nadrukkelijk een onderwerp waar veel mensen en partijen zich verantwoordelijk voor voelen en dat bij veel mensen na aan het hart ligt. En een thema dat met de Duurzaamheidsagenda wordt geassocieerd.
Bedrijven (kantoren maar ook hotel en theater) hebben belang bij een aantrekkelijke leefomgeving op en rond de bedrijventerreinen. Er is ruimte voor gezamenlijke actie op dit gebied.
Datzelfde geldt voor mobiliteit. Het thema is expliciet verwoord in het CUP. Het onderwerp heeft de afgelopen jaren niet in de schijnwerpers gestaan, maar het leeft onder de inwoners en vooral de bedrijven.

3.3.4 Aanbevelingen

In het kader van de Duurzaamheidsagenda:

- Versterken bewustwording omtrent groen en duurzaam leven.
- Verken de optie GreenDeal Groene bedrijfsterreinen.
- Samen met de bedrijven inzetten op (auto) bereikbaarheid (gebruik makend van het momentum herstructurering Hoevelaken), meer focus op (e-)fiets route bedrijventerreinen naar station Amersfoort.
- Bewustwording versterken bij de samenleving: overstap naar duurzaam vervoer (e-auto en fiets).
- Mobiliteit ook vanuit buitengebied bekijken.

3.4 Ondersteuning van duurzame initiatieven uit de samenleving

Het is belangrijk dat mensen zich uitgenodigd voelen om zelf met duurzame ontwikkeling aan de slag te gaan. Het stimuleren en faciliteren van initiatief is een van de pijlers onder de Duurzaamheidsagenda.

Ambities uit de Dynamische Duurzaamheidsagenda 2016-2030
- Het aantal duurzame initiatieven uit de samenleving neemt toe. - Leusdenaren voelen zich uitgedaagd om initiatief te nemen - en worden desgewenst gefaciliteerd bij het realiseren van de initiatieven

3.4.1 Relatie tot andere plannen en beleidsinstrumenten

CUP: opdracht 1.2 ruimte voor initiatieven van inwoners en ruimte om de gemeente uit te dagen eigen initiatief (Right to Challenge).

3.4.2 Behaalde resultaten

Er is een lichte toename van het aantal duurzame initiatieven. Bij het Fonds Duurzaam Initiatief zijn in 2018 13 aanvragen gehonoreerd en 15 zijn op andere wijze gefaciliteerd. Het fonds is niet overvraagd. Er is ook facilitering verleend. Het gaat hier om relatief kleine initiatieven.
Daarnaast zijn er andere initiatieven in Leusden (die geen aanvraag hebben gedaan bij het fonds). Deze zijn minder goed zichtbaar. Organisaties geven aan dat hier facilitering versterkt kan (zou moeten) worden.

3.4.3 Langs de meetlat van de agenda - conclusies

De initiatieven zijn nog niet duidelijk zichtbaar en vindbaar. Er is behoefte aan meer onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring, meer samenhang en verbinding tussen initiatieven enerzijds en organisaties in de gemeente.

3.4.4 Aanbevelingen

- Stimuleer maatschappelijk initiatief door bijvoorbeeld meer bekendheid te geven aan de initiatieven zelf (verhalen vertellen) en faciliteer initiatief.
- Maak een soort kaart, waarop mensen kunnen zien welke initiatieven er zijn en waar ze zich bevinden en of zij kunnen aanhaken/contact opnemen, ect.
- Organiseer ontmoetingen waar initiatiefnemers (breed) elkaar en andere organisaties in de gemeente elkaar kunnen vinden. Bijvoorbeeld via een (uitgebreide of speciale editie van) de Matchbeurs.

4 Communicatie en organisatie

4.1` Communicatie

De ambities uit de Duurzaamheidsagenda zijn dermate groot dat deze alleen worden behaald als iedereen doordrongen is van een bepaalde urgentie en verantwoordelijkheid en vanuit dat besef gaat meedoen. Men moet voelen: ‘dit gaat ook mij aan, ik moet ook iets doen’. Communicatie is hier het instrument.

Er zijn veel (communicatie)activiteiten geweest in de afgelopen twee jaar die hun oorsprong hebben in de Duurzaamheidsagenda.:

- De groene pagina in de Leusder Krant wordt goed gewaardeerd en gevonden door stakeholders die activiteiten organiseren. Hiermee is deze pagina als het ware de ‘agenda van de agenda’.
- De website Duurzaam Doen Leusden.
- De FestiFair als aftrap van de Duurzaamheidsagenda in 2016.
- Eind 2016 is een Duurzaamheidslunch georganiseerd door de gemeente voor een aantal belangrijke stakeholders die betrokken zijn bij de Duurzaamheidsagenda
- Duurzame Huizenroute 2018 en de Duurzame Route 2017. Er is een duurzame route georganiseerd op 14 oktober 2017. Hierdoor werd duurzaamheid zichtbaar gemaakt.
- DuurzaamDoen oktober 2018 – een aaneenschakeling van Leusdense activiteiten gedurende de maand oktober.
- Tijdens de Duurzaam Doen-dagen 2017 organiseerde IkWilWatt de Energieweek.

Het logo

Bij de communicatie over deze activiteiten werd vaak het logo Duurzaam Doen van Leusden gebruikt. Dit logo is ontwikkeld naar aanleiding van de Duurzaamheidsagenda (op basis van een prijsvraag en verkozen door de Leusdense samenleving). Functie van het logo is het benadrukken van de gemeenschappelijkheid in de activiteiten. Toch werden de activiteiten door de meeste stakeholders niet geassocieerd met de Duurzaamheidsagenda. Veel mensen zeggen dat ze na de totstandkoming niet veel meer van de agenda hebben gehoord. Als we de Duurzaamheidsagenda in zichzelf meer willen promoten en in de aandacht willen houden, moet de Duurzaamheidsagenda vaker worden genoemd bij activiteiten, kan wellicht het woord Duurzaamheidsagenda in de ondertitel van het logo en kan de toepassing van het logo door meer partijen worden gepromoot.

Communicatie om te verleiden

De activiteiten zijn vooral technisch ingestoken. Wat achter is gebleven volgens verschillende stakeholders, is het verleiden van mensen om zelf aan de slag te gaan. Dat vraagt om passende

communicatie. Termen als ‘NOM’ en ‘van het gas af’ schrikken mensen soms af. Men denkt dan: dat gaat niet over mij en haakt af. Het Energieloket zou (vooral) op de zachte kant moeten mikken: stimuleren en faciliteren van energie-activiteiten zoals isolatie, duurzaam gedrag, etc. van inwoners. De communicatie moet menselijker, dichter op de huid. Ook is het nodig dat de successen beter worden gecommuniceerd (gevierd). “We zijn er niet trots op”. Het delen van successen werkt enthousiasmerend.

4.2 Rollen en verwachtingen

De totstandkoming van de Duurzaamheidsagenda was een interactief proces, waarbij de stakeholders samen werden gebracht. Hierdoor kon men kennismaken met elkaar en kennis nemen van elkaars intenties en activiteiten. Dat bracht enige samenhang en dat werd als prettig ervaren.

Verschillende personen gaven aan dat de agenda “vrij willekeurig” over kwam. Wat er wel en niet op kwam te staan, had te maken met wat er op dat moment leefde bij de stakeholders. Een gedegen achtergrondanalyse zat er niet achter. Een pragmatische insteek, met daarbij gelijk ook de notie, dat dat ook niet erg is. Een soort consequentie van het interactief proces. De agenda was bedoeld ‘voor en door de samenleving’, en was niet een beleidsplan van de gemeente.

Dat had echter ook tot gevolg dat niemand zich echt eigenaar voelde van de agenda als geheel. De stakeholders voelden zich vaak wel verantwoordelijk voor de afspraken die zij zelf hadden gemaakt. Maar de verantwoordelijkheid voor het geheel lag vooral bij de gemeente. Dat wil zeggen, bij enkele ambtenaren van de gemeente, die direct betrokken waren bij de opstelling. Ook gemeente-intern leefde de Duurzaamheidsagenda niet heel duidelijk.

De uitvoering werd ervaren als ‘eilandjes’: ieder doet z’n ding, er is weinig samenhang en weinig samenwerking. Terwijl er duidelijk een breed gedragen bereidheid is tot kennis delen en een wil om samen te werken. Die bereidheid wordt, waarschijnlijk door de waan van de dag, nog niet verzilverd. In de agenda stond wel bij iedere actie een trekker en welke partijen betrokken waren, maar niet bij alle acties zijn de trekkers in actie gekomen. Daarvoor werd wellicht toch het eigenaarschap gemist. Ook gemeente intern kan de onderlinge samenwerking en samenhang op het gebied van duurzaamheidsactiviteiten worden versterkt.

Wel zijn, als gevolg van de agenda, samenwerkingsverbanden aangehaald en verdiept tussen duurzaamheidsorganisaties. Zoals tussen DGB en de bibliotheek, waar verschillende duurzaamheidslezingen en trainingen heeft aangeboden. Maar ook met de Fair Trade werkgroep en KCL en allerlei groene initiatieven is (structurele) samenwerking ontstaan of verdiept, als gevolg van activiteiten in het kader van de agenda. Weinig samenwerking werd gevonden met het bedrijfsleven. Het thema duurzaamheid lijkt bij het Leusdens bedrijfsleven, waaronder de vele zzp’ers, weinig te leven.

Sommige duurzame organisaties geven aan dat zij door de gemeente graag meer als partner willen worden gezien. Dat houdt in: meer betrokken bij beleidskeuzes, meer gezamenlijke communicatie (of de communicatie uit handen geven) en meer gezamenlijkheid in uitvoering. De mindset, dat we samen, gelijkwaardig, ieder op eigen wijze aan gedeelde missies werken, kan leiden tot andere samenwerkingsvormen.

4.3 De agenda als beleidsinstrument t.o.v. andere instrumenten

De meeste genoemde ambities en activiteiten zijn zowel geregeld in de Duurzaamheidsagenda als in een of meer andere gemeentelijke beleidsinstrumenten. Hoe deze instrumenten zich tot elkaar verhouden zijn gemeentelijke afspraken.
Het feit dat vrijwel alle onderwerpen ook ergens terugkomen in andere beleidsinstrumenten maakt de Duurzaamheidsagenda voor de samenleving niet overbodig. Uit de interviews blijkt dat men het op prijs stelt dat er een samenhangende Duurzaamheidsagenda is. Belangrijkste motivaties:

- Het geeft kader aan de activiteiten van niet alleen de gemeente, maar ook andere partijen
- De agenda benoemd de trekkers bij de verschillende ambities
- Het is een moment van afstemming van ambities en acties van alle stakeholders
- De samenleving kan direct, rechtsreeks zaken agenderen
- Er ontstaan samenwerkingsverbanden

Dashboard Duurzaamheid

De raad heeft aangegeven graag een dashboard te willen hebben, waarop door het jaar heen zichtbaar is hoe het gaat met duurzame ontwikkeling (goed of niet goed). Die wens is bij de stakeholders niet op die manier gehoord. Wel hebben de stakeholders geuit, dat zij graag meer informatie willen over de (voortgang van) activiteiten van anderen. Er bestond bij velen onvrede over de ‘eilandjes’. Iemand noemde een digitaal dorpsplein, waar je nieuwtjes hoort, waar je iemand kunt aanschieten voor hulp, waar je nieuwe contacten opdoet, kennis kunt delen, etc. Feitelijk is dit eerder geprobeerd met het platform WijZijnLeusden, maar deze poging mislukte toen. De tijd was toen wellicht niet rijp.
Ook raadsleden zouden hier op de hoogte kunnen blijven en vragen stellen aan stakeholders. Leusden zou dan meer trots kunnen worden op alles wat al wél gedaan wordt! We zouden het simpelweg meer van elkaar weten.

4.4 Verdeling van middelen

Bij de besluitvorming over de Duurzaamheidsagenda in 2016 is een aantal financiële middelen beschikbaar gesteld voor de versnelling op het gebied van duurzaamheid. Deze hadden betrekking op:

- Duurzaamheidsleningen: het fonds is vergroot naar € 400.000 en revolverend geworden tot en met 2030;
- Legesverordening: het vergroenen van de leges is verwerkt in de legesverordening 2018;
- Programma- en procesgeld: er is incidenteel € 60.000 beschikbaar gesteld voor de periode 2016-2017. Dit budget is, na herijking van de agenda, nagenoeg uitgeput.

Vanuit de ambtelijke organisatie is 0,2 fte aan beschikbare capaciteit voor met name coördinatie van de agenda en het in gang zetten van de uitvoering van (gemeentelijke) acties.
Bij het CUP 2018-2022 zijn vooral financiële middelen toegekend ten behoeve van de energietransitie en duurzame mobiliteit.

5 Aandachtspunten voor de toekomst

Rollen en verantwoordelijkheden

De Duurzaamheidsagenda is voortgekomen uit een raadsbesluit. Dit feit maakt de gemeente primair verantwoordelijk voor de totstandkoming. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de afspraken die zij zelf heeft gemaakt in het kader van de agenda. Dat heeft de gemeente in de afgelopen twee jaren heel goed gedaan. Dat wordt door stakeholders gewaardeerd.

Het overzicht waarin staat welke ambitie door welk beleidskader is gedekt, dient breed besproken te worden met betrokken ambtenaren. Hieruit vloeit voort: welke activiteiten door de gemeente worden gedekt en welke nog niet. Ambities die gedekt worden door andere kaders horen in veel gevallen toch ook thuis in de Duurzaamheidsagenda, maar de uitvoering ervan is gedekt in andere kaders. Daar waar de uitvoering *niet* is gedekt, vraagt de Agenda om aanvullende financiering.

De opdracht van de raad inzake de Duurzaamheidsagenda maakt de gemeente ook verantwoordelijk voor de communicatie over de agenda. Dit kunnen zij uitbesteden aan partijen (die kunnen bepalen *hoe* er wordt gecommuniceerd), maar de gemeente is verantwoordelijk *dat* het gebeurt.

De samenleving vraagt steeds meer om een overheid die co-creëert en op gelijkwaardige manier samenwerkt. De Duurzaamheidsagenda staat voor deze manier van werken: we stellen samen vast wat onze doelen zijn en werken samen naar het resultaat. Dit is een invulling van de werkwijze Samenleving voorop.

De behoefte bestaat bij de raad om een ‘dashboard’ te hebben om voortgang te meten. Dat past bij de rol van de raad. De samenleving nodigt de raad uit voor *gesprek* over die voortgang, in plaats van een het sec bijhouden van gegevens. Voor de eerder genoemde ontmoetingen zijn raadsleden expliciet uitgenodigd.

Communicatie

Er mag een sterk accent op kennisdeling tussen initiatieven en activiteiten.
Er mag ook meer communicatie over de successen (vieren!) en ook over de witte vlekken als het gaat om duurzame ontwikkeling. De Groene Pagina in de Leusder Krant wordt zeer goed gelezen en gewaardeerd. Maar verschillende stakeholders geven aan dat het goed zou zijn om (überhaupt) meer te communiceren over (diverse aspecten van) duurzaamheid in Leusden. Door kennis, ervaring en resultaten meer openlijk en op verschillende manieren te delen, blijft duurzaamheid hoger op de agenda.
De uitvoering van de agenda wordt in de ogen van verschillende geïnterviewden nogal technisch ingestoken. Zij pleiten voor een sterker accent op het enthousiasmeren van mensen om zich duurzamer te gedragen. Deze vorm van communicatie is de smeerolie voor tal van activiteiten uit de agenda (energie, groen, mobiliteit, ect.)
Een simpele kaart met overzicht van de initiatieven met korte toelichting lijkt gewenst.
Activiteiten die passen binnen of voortvloeien uit de Agenda mogen breed worden gecommuniceerd, met vermelding van het begrip Agenda en het logo. Het is een manier om de samenhang en voortgang te laten zien en de Duurzaamheidsagenda als instrument meer levend te houden.

Versterken onderlinge samenwerking
Daar waar samenwerking minder gemakkelijk wordt gevonden, is enige ‘massage’ handig. Een ‘netwerker Duurzaamheid’ is gewenst, die kansen spot, contacten legt, maar ook contacten ‘goed houdt’.